

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ น้ำสะอาด แร่ธาตุ ฯลฯ มีจำนวนที่ลดน้อยลง ในขณะที่ของเสียเพิ่มมากขึ้น ผลการศึกษาของ The Earth Council – San Jose, Costa Rica (อ้างใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2015) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรของประเทศต่างๆ พบว่ามนุษย์ชาติใช้ทรัพยากรมากกว่า 1 ใน 3 ของทรัพยากรทั้งหมดซึ่งเกินกว่ากำลังของระบบนิเวศที่จะสามารถสร้างทดแทนได้ ดังนั้นทุกประเทศจึงต้องให้ความสนใจและใส่ใจถึงปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น สำหรับแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 ยังได้ระบุถึงมาตรการการส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน การปรับฐานการผลิตภาคการเกษตรให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนามาตรฐานสาธารณสุขบริโภคพื้นฐานที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อม และการจัดการพลังงานหมุนเวียนอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษที่ได้ทำการสำรวจปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 7,782 แห่ง ในปี 2556 พบว่าอัตราการผลิตขยะต่อคนต่อวันในปี 2551 คิดเป็น 1.03 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน แต่ในปี 2556 คิดเป็น 1.15 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ซึ่งมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดสำหรับประเทศไทยมีขยะมูลฝอยในปี 2556 รวม 26.77 ล้านตัน ซึ่งมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นจากปี 2555 จำนวน 2 ล้านตัน และหากคำนวณตามพื้นที่ที่เกิดขยะมูลฝอยจะพบว่าอัตราการเกิดขยะมูลฝอยกิโลกรัมต่อคนต่อวันในเขตเทศบาลนคร คิดเป็น 1.89 เทศบาลเมือง 1.15 เทศบาลตำบล 1.02 เมืองพัทยา 3.90 และองค์กรบริหารส่วนตำบล 0.91 โดยมีปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดแบบถูกต้องเพียงจำนวน 7.2 ล้านตันหรือคิดเป็นร้อยละ 27 ปริมาณขยะมูลฝอยที่กำจัดแบบไม่ถูกต้องมีจำนวน 6.9 ล้านตัน ปริมาณขยะมูลฝอยที่ไม่ได้เก็บขนตกค้างในพื้นที่จำนวน 7.6 ล้านตัน และปริมาณขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่จำนวน 5.1 ล้านตัน นอกจากนี้ผลการสำรวจยังพบว่าจังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีปัญหาขยะมูลฝอยสะสมเป็นอันดับที่ 72 ของประเทศ โดยจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดที่มีปัญหาขยะมูลฝอยสะสมมากที่สุด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัญหาขยะจึงก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการปนเปื้อนมลพิษจากขยะสู่ดิน แหล่งน้ำ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค และส่งผลต่อภาวะโลกร้อนจากก๊าซที่เกิดขึ้นจากกองขยะมูลฝอย

ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่สำคัญที่สร้างผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจต่อประเทศเพิ่มมากขึ้นจนในปี 2557 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการผลักดันให้การจัดการขยะมูลฝอยกลายเป็นปัญหาที่เป็นวาระแห่งชาติ และต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเรื่องขยะจากที่เคยเน้นการกำจัดทิ้ง มาเป็นเน้นเรื่องการลดการสร้างขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยลดการใช้ (Reduce) นำมาใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) รวมถึงการใช้ประโยชน์การขยะเพื่อทำให้เหลือมูลฝอยที่ต้องกำจัดน้อยที่สุด เช่น การทำปุ๋ย การสร้างพลังงานทดแทนในครัวเรือน ฯลฯ

จังหวัดลำพูนเป็นเมืองแห่งความสุข บนวิถีแห่งความพอเพียง อาชีพที่สำคัญคือเกษตรกรรม โดยหนึ่งในพันธกิจด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของจังหวัดคือ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงสมดุลของฐานทรัพยากรธรรมชาติด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวทางการจัดการแบบชุมชนเป็นฐาน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม จากผลการสำรวจของกรมควบคุมมลพิษปี 2559 พบว่า จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยสะสมในชุมชนเป็นอันดับที่ 19 ของประเทศ โดยมีปัจจัยหลักคือ ปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นทุกปีและแต่ละชุมชนมีการกำจัดไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปริมาณขยะสะสมตกค้างมากขึ้นสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง

เทศบาลตำบลหนองล่อง จ.ลำพูน ได้ดำเนินการบริหารจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะที่ต้นทาง โดยการแบ่งขยะออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไปและขยะอันตราย ซึ่งขยะแต่ละประเภทจะมีแนวทางในการบริหารจัดการแตกต่างกัน และได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในแต่ละเดือนจะมีการเก็บรวบรวมขยะที่ได้จากการคัดแยกในปริมาณมาก มีการกำจัดและแปรรูปจากขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เทศบาลตำบลหนองล่องไม่มีระบบการเก็บข้อมูลจากประชาชน เช่น ความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา รวมไปถึงในการกำหนดนโยบายในภาคส่วนประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้เทศบาลขาดข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาระบบการบริหารจัดการขยะในชุมชน

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้วิจัยพยายามที่จะหาระบบจัดเก็บข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับเทศบาลตำบลหนองล่อง ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการขยะของชุมชน รวมทั้งประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการขยะของเทศบาลตำบลหนองล่อง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะ เพื่อทราบผลการปฏิบัติงานและหาแนวทางกำจัดขยะที่เหมาะสม และเป็นการพัฒนาแนวทางในการจัดการขยะในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น ให้เกิดความตระหนักและสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

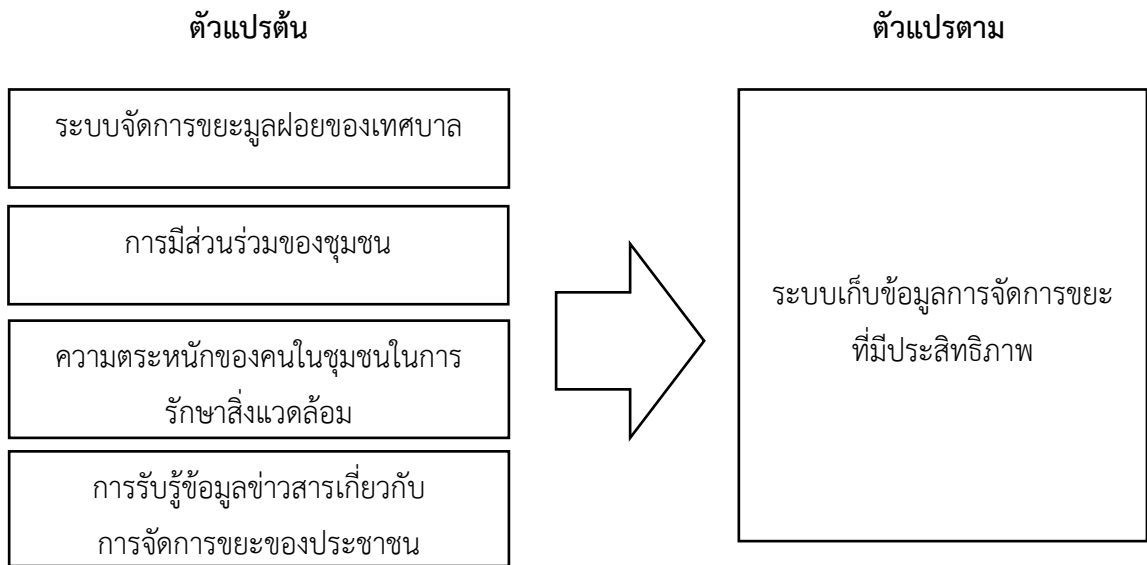
- 1.2.1 เพื่อสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น
- 1.2.2 สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
- 1.2.3 เพื่อให้เกิดความตระหนักและสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

- 1.3.1 **ขอบเขตด้านตัวแปร** ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการขยะของเทศบาล การสร้างการมีส่วนร่วม และการสร้างความตระหนัก รูปแบบและแนวทางบริหารจัดการขยะ
- 1.3.2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ได้แก่ ศึกษาข้อมูลบริบทต่างๆในพื้นที่ที่ศึกษา ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะ การบริหารจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะที่ต้นทางของชุมชน แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555-2559 การปรับฐานการผลิตภาคการเกษตรให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูนสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
- 1.3.3 **ขอบเขตด้านประชากร** ได้แก่ ประชากรในการศึกษาในครั้งนี้คือ ชุมชนตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
- 1.3.4 **ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา** ได้แก่ ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
- 1.3.5 **ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา** ได้แก่ 2 ตุลาคม 2560 – 1 ตุลาคม 2561 ระยะเวลาวิจัยทั้งสิ้น 1 ปี

1.4 สมมุติฐาน (ถ้ามี) และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนทฤษฎี แนวคิด และสมมุติฐานที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำแนวคิด ทฤษฎี มาใช้เป็นกรอบแนวคิด ยุทธวิธีหรือแผนการวิจัยในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ดังปรากฏต่อไปนี้

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 ระบบจัดเก็บข้อมูล หมายถึง ระบบการเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองล่อง จ.ลำพูน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บแบบสอบถาม

1.5.2 ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองล่อง จังหวัดลำพูน

1.5.3 การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่เป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนา เป็นวิธีที่จะได้ข้อมูลตรงตามความต้องการหรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของกลุ่มบุคคล โดยการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตามการประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชน

1.5.4 การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ในครัวเรือนและชุมชน ตำบลหนองล่อง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน การจัดการองค์รวม ซึ่งครอบคลุมการจัดการขยะทั้งหมด เช่น ขยะเศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ใ้ฉ่ มูลสัตว์ ชากสัตว์ พืชผัก พลาสติก โลหะต่างๆ ไม้ กิ่งไม้ เศษอิฐทราย เศษแก้ว ขวด เศษไม้ กระป๋องเศษเหล็กและสารเคมีที่เป็นอันตราย เป็นต้น รวมถึงการจัดการขยะที่แหล่งกำเนิด เป็นวิธีที่เริ่มต้นจากประชาชน เป็น

การจัดการขยะที่ทำได้ง่าย สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยเป็นวิธีการลดปริมาณขยะที่ดีที่สุดและเป็นวิธีที่ต้องการความร่วมมือจากประชาชนมากที่สุด

1.5.5 ขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและอุปโภค ซึ่งเสื่อมสภาพจนใช้การไม่ได้หรือไม่เป็นที่ต้องการใช้แล้ว บางชนิดเป็นของแข็งหรือกากของเสีย (SOLID WASTE) มีผลเสียต่อสุขภาพทางกายและจิตใจเนื่องจากความสกปรก เป็นแหล่งเชื้อโรค ทำให้เกิดมลพิษ เช่น เศษกระดาษ เศษอาหาร เศษผ้า เศษสินค้า ถ้ำ มูลสัตว์และซากสัตว์

1.5.6 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง พฤติกรรมการรับข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะจากสื่อมวลชนและสื่อแขนงต่างๆ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้จะมีประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.6.1 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ได้รูปแบบการจัดเก็บข้อมูลจากชุมชนต้นแบบด้านการบริหารจัดการขยะ ด้วยการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริง เกิดกระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยและสร้างนักวิจัยเชิงพื้นที่รวมทั้งนักวิจัยหน้าใหม่ให้มีประสบการณ์เชิงพื้นที่ ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการปัญหาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งสร้างเครือข่ายกับพื้นที่ เพื่อบริการวิชาการให้ชุมชนและสังคมในโอกาสต่อไป

1.6.2 เทศบาลตำบลหนองล่อง

ได้แนวทางการบริหารจัดการขยะที่เหมาะสมกับพื้นที่ รับทราบปัญหาและความต้องการของครัวเรือนในการบริหารจัดการขยะ เพื่อนำผลที่ได้ไปดำเนินงานให้ตรงความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนพัฒนาเป็นต้นแบบการจัดการขยะแบบครบวงจร เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการจัดการขยะตามยุทธศาสตร์ และเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัดลำพูน

1.6.3 ชุมชนเทศบาลหนองล่อง

ได้รับทราบผลการดำเนินงานด้านการจัดการขยะของเทศบาล และได้รับการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพเป็นชุมชนต้นแบบและสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน ร่วมทำกิจกรรม มีกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการต่อยอดกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อครัวเรือนในการพึ่งพาตนเอง เพื่อสร้างระบบการคัดแยกและแปรรูปขยะ และนำไปใช้ในการค้าประชาชนในเขตเทศบาลตำบลหนองล่อง